

ЖИТТЄВА СИТУАЦІЯ В ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Відомості про автора: *Вернік Олексій Леонідович* – кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ

В статті розглянуто питання життєвої ситуації в сучасних психологічних дослідженнях в контексті проблеми життєдіяльності особистості. Аналізуються напрямки дослідження ситуації в зарубіжному і вітчизняному наукових середовищах. Відзначаються специфіка і спільне у підходах. Показується, що як у першому, так і в другому випадках ситуація розглядається у двох вимірах – зовнішньої активності людини та внутрішньому уявленні. Разом з тим, в західних дослідженнях, що більше зацікавлені на прикладних завданнях, значна увага приділяється не психологічним, а фізико-біологічним характеристикам ситуації. Проблема життєвої ситуації здебільшого пов'язується зі складними життєвими обставинами, кризовими і екстремальними ситуаціями. Звертається увага на новітній інструмент дослідження уявлення про життєві ситуації у вигляді Ріверсайдського Q-сортування. Розглянуто оригінальний підхід до життєвої ситуації в межах вітчизняного еко-психологічного підходу.

Ключові слова: соціальна ситуація, життєва ситуація, особистість, життєдіяльність особистості, подія, життєвий шлях.

Постановка проблеми. Сучасні психологічні дослідження життєдіяльності особистості розвиваються здебільшого в рамках ідеї життєвого шляху, де головною складовою є подія, а саме життя укладається чи вибудовується у дещо цілісне через їх сукупність (К. Абульханова, К. Карпинський, Т. Титаренко й ін.). Інший підхід до життєдіяльності в психологічних дослідженнях розкривається через концепт соціальної ситуації. Якщо подія здебільшого пов'язується у своїй основі з питаннями індивідуальної психології, то ситуація – з соціально-психологічними проблемами. Зрозуміти людину поза соціальної ситуації – неможливо, оскільки людина існує, живе не сама-по-собі, але у дійсних явних і неявних зв'язках з оточуючим її світом, з умовами її життя. Проте, як це не дивно, досить часто в науково-психологічних публікаціях, присвячених як проблемам життєвих подій, так і проблемам життєвих ситуацій, поняття «подія» і «ситуація» використовуються як «рядоположні» або, навіть, в якості синонімів.

З іншого боку, проблемою соціальної ситуації значною мірою займаються соціальні психологи в багаторічних дискусіях з персонологами щодо внутрішніх і зовнішніх детермінант індивідуальної поведінки. Тож в контексті життєдіяльності особистості даний напрям висвітлено

недостатньо, що й визначило **мету** цієї статті – на основі аналізу публікацій виявити основні аспекти проблематики життєдіяльності особистості в контексті її життєвої ситуації.

Виклад основного матеріалу. Одним з перших на психологічний зміст ситуації звернув увагу К. Левін, який запропонував формулу визначення людської поведінки як функції від особи і ситуації: $B = f(P, S)$ [4]. Це співвідношення означає, що поведінку людини можна зрозуміти, якщо відомі характеристики самої людини і ситуації, в якій людина знаходиться, тобто через співвіднесення / взаємодію людини із ситуацією. Варто вказати, що дане базове співвідношення в проаналізованих публікаціях розуміється по різному. З одного боку його інтерпретують в сенсі регресійного аналізу, як окрему сукупність змінних особистості + окрему сукупність змінних ситуації + сукупність спільних, ситуаційно-особистісних змінних. З другого боку вважається, що кожна змінна формули включає в себе як ситуаційний, так і особистісний компоненти, тобто (P, S) є певною неподільною цілісністю.

Перша складність, з якою стикається дослідник життєвої ситуації – проблема визначення її часових, просторових, з одного боку, і смислових, з іншого, меж. По-перше, встановлення меж ситуації «в країні» чи «у сім'ї», початку і закінчення; по-друге, її значущість: бал для Онегіна, для Ленського, для Тетяни, для Ольги – абсолютно різні ситуації. Звідси й друга проблема: чи має ситуація власні незалежні від суб'єкта властивості?

Розпочавши аналіз з питання дефініції надзвичайно поширеного терміну «соціальна ситуація» (але не «соціальна ситуація розвитку»), ми, неочікувано, знайшли зовсім не багато його конкретних визначень. Так, Л. Карр [1] визначав соціальну ситуацію як «конфігурацію людей, культурних рис, певних значень, відношень, місця і часу, а також динамічних процесів, таких як адаптаційна взаємодія, соціальний контроль, соціальні зміни і адаптація». В он-лайн словнику з соціології [7] це «правила інтерпретації обставин і соціальної взаємодії». В он-лайн психологічному словнику [6] її визначають комбінацією усіх соціальних чинників, що актуалізуються одночасно. В значній кількості вітчизняних і російськомовних навчальних посібників, статей і монографій, й найбільш реплікованому на студентських ресурсах (наприклад, [11, 12]) соціальну ситуацію визначають як «природний фрагмент соціального життя, що визначається включеними у нього людьми, містом дії, характером дій або діяльностей що розгортаються» [11, с. 345]. Останнє визначення приписується М. Аргайлу з посиланням на видання 1981 року під редакцією А. Фарнхема і М. Аргайла [2].

Проаналізувавши дану фундаментальну працю, коротко опишемо основні тези.

1. Вивчення проблеми ситуації в психології почалося з середини 1920-х років (Кантор, 1926) й розвивалося в дуже широкому спектрі напрямів, включаючи юридичний, середовищний, педагогічний, соціально-, психолінгвістичний.

2. В результаті виникла значна кількість визначень й не існує єдиного розуміння поняття «соціальна ситуація».

3. Автори виділяють два базові визначення, в яких, на їх думку, відображено найхарактерніші особливості ситуації:

- це деяка цілісність (гештальт), що пов'язується з певним місцем, часом і діями конкретних людей;
- це «когнітивні уявлення про повторювані стереотипні послідовності соціальної взаємодії в культурному середовищі із узгодженими визначеними межами й набором специфічних для певної субкультури правил і норм відповідної чи невідповідної поведінки».
- Також А. Фарнхем і М. Аргайл виділяють чотири джерела розвитку інтересу до ситуативних детермінант соціальної поведінки:
- по-перше, природній розвиток і відкриття у психологічній науці, зокрема: інтеракціонізм й особистісно-ситуаційна дискусія, набуття соціальних навичок, фактори тривожності, проблема самоконтролю, інвайронментальна і екологічна психологія¹, соціо- і психолінгвістика, прикладна психологія²;
- по-друге, психологічний експеримент, як зміщення з засад класичного лабораторного експерименту в напрямку природного;
- по-третє, поява нових методів в психологічному дослідженні, зокрема, збір даних у вигляді неструктурованих інтерв'ю, використання біографій і автобіографій, рольові ігри, «ненав'язливі методи», тобто способи вивчення психологічних явищ без очікування психологічних реакцій (відповідей), впровадження інструментів аудіо-, фото- і відео фіксації, новітні статистичні методи обробки даних;
- по-четверте, переосмислення традицій мікросоціології – символічного інтеракціонізму, де суттєве місце займає усвідомлення значення й інтерпретації ситуації людиною, етнометодології, в основі якої ідея про когнітивні інструменти, через які люди усвідомлюють чи роблять повсякденні ситуації зрозумілими, в основі чого правила, норми, умовності у групах, «етогеніка» і драматургічна модель, в центрі якої метафора театральної сцени, яка до певної міри визначає поведінку актора.

4. Нарешті, науковці пропонують шість різних стратегій психологічного аналізу ситуацій, між якими, в силу вище вказаних причин, існують фундаментальні відмінності:

- (1) «вимірний або перцептивний», в якому основну увагу зосереджено на визначенні основних вимірів ситуації, подібно до ідеї вимірів особистості. Такий підхід досить часто називають диспозиційним;

¹ Зокрема, а саме, теорія приватності І. Альтмана, екологічний підхід Дж. Гібсона, екологічна психологія Р. Баркера.

² Психологія праці, психологія споживання і т.і.

- (2) «структурно-компонентний», мета якого розкрити структуру повсякденних ситуацій;
- (3) «процесуально-прикладний», спрямований на вирішення завдання навчання поведінці в конкретній ситуації, наприклад міжкультурної взаємодії;
- (4) «інвайронментальний», в центрі якого аналіз фізично-просторових і предметно-просторових компонентів середовища;
- (5) «екологічний», центр уваги якого зосереджено на характеристиках конкретних місць поведінки людини в її середовищі життя;
- (6) «етогенний», в основі якого ідея соціальних норм і правил та соціальних ролей.

Майже одночасно у 1981 році вийшло ще одне значне видання, присвячене психології ситуацій – під редакцією Д. Магнуссона [5]. В ньому було опубліковано 22 доповіді до Стокгольмської міжнародної конференції 1979 року «Ситуація в психологічній теорії і дослідженнях». Його суттєвою відмінністю від попередньої розглянутої публікації була загальна інвайронментальна ідея, закладена в організаторів конференції – середовище впливає на особистість опосередковано через ситуації (Д. Магнуссон). Редактор поділив доповіді на чотири групи. В першій здійснюється аналіз базових проблем інвайронментальної психології і ситуації. У другій – розглядаються актуальні ситуації і оточуюче середовище. Під актуальними розуміються такі, в яких відбувається поведінка і діяльність людини. Основною темою третьої глави є взаємозв'язки оточуючого середовища і ситуацій, що сприймаються. Четверта глава присвячена питанню взаємодії особистості з ситуацією. Серед співавторів книги – М. Аргайл, Дж. Роттер, Л. Первін, Д. Стоколс й інші.

Деякі сучасні дослідники пропонують при розгляді ситуацій виділяти три рівня аналізу [8]. На першому, який може називатися щонайменше «макро-», «фізично-біологічний» або «інвайронментальний» рівень, ситуація може визначатися через невідфільтровану сприйманням сенсорну інформацію, таку як температура, кількість осіб, місцезнаходження, історичні, соціально-політичні чинники й інше. Другий, «мезо-» / «канонічний» / «узгоджений» рівень являє собою опис ситуації з точки зору їх соціальної, культурної типовості. Третій, «мікро-» / «суб'єктивний» / «функціональний» рівень – рівень сприймання, усвідомлення, розуміння ситуації індивідом.

Ще одна проблема, якою займаються дослідники в особистісно-ситуаційному напрямку – це розширення формули К. Левіна. В роботах кінця ХХ, початку ХХІ століть її було переглянуто, як і концепт, що за нею лежить, й розширено до ідеї «тріади особистості» й, таким чином, вказану формулу можна доповнити ще двома: $P = f(B,S)$, $S = f(P,B)$. Тобто для визначення людини достатньо знати його поведінку і його ситуацію, а для розуміння соціальної ситуації – відповідно характеристики особистості і її поведінку. Проте, якщо інструментарію визначення особистісних

характеристик та фіксації поведінки існує достатньо, то щодо соціальної ситуації ситуація істотно інша ([19]).

Проте в останні роки з'явився і став досить популярним серед дослідників інструмент оцінки ситуації «Ріверсайдське Q-сортування» (RSQ) [8] за аналогією з «Каліфорнійським Q-сортуванням» (CAQ), для дослідження особистісних рис. Кожне завдання RSQ було розроблене для опису ситуації для вираження конкретної особистісної риси.

Відзначимо, що переважна більшість оглядових частин зарубіжних публікацій проблеми психології соціальних ситуацій, зокрема життєвих ситуацій, у вітчизняних дослідженнях до початку 2010-х років спирається саме на роботу під редакцією А. Фарнхема і М. Аргайла, й частково на видання під редакцією Д. Магнуссона, тому нас більше цікавило висвітлення даної проблеми у вітчизняній психологічній науці.

Слід констатувати, що у тому чи іншому вигляді питання пов'язані з життєвою ситуацією розглядалися в працях переважної більшості видатних радянських науковців, насамперед, С. Рубінштейна («Буття і Свідомість», «Людина і Світ»), О. Леонтєва («Діяльність, Свідомість, Особистість»), Г. Костюка ([14, 15]) й ін. Й разом з тим, в центр власних наукових інтересів життєва ситуація як предмет дослідження до 1970-1980-х років входила майже виключно в одному аспекті, запропонованому Л. Виготським – як *соціальна ситуація розвитку*, під якою розумілася одиниця аналізу розвитку особистості у психології, що обумовлює її життя. Вона визначалася через співвідношення зовнішньої активності людини, яку можна спостерігати і її внутрішній – переживальний – план. В радянській й здебільшого в українській віковій і педагогічній психології базовим для використання і операціоналізації стає саме дане поняття.

В 1970-х роках на основі підходів В. М'ясищєва, Б. Ломова, Б. Ананьєва, С. Рубінштейна, а також спираючись на розвиток соціальної психології з'являються дослідження інших аспектів соціальної ситуації в житті особистості.

О. Філіппов і С. Ковальов [16] розглядаючи психологічні аспекти ситуації, вводять однією з основних характеристик її організованість або рівень визначеності, що також може бути зінтерпретованим як рівень складності у сприйнятті суб'єктом. Простий спосіб організації ситуації пов'язується з відповідністю системі життя людини, складний – з випадковістю, а між ними виявляється простір конфліктності, коли частина складових ситуації відповідає системі, а частина в неї не вписується.

Ф. Василюк у своїй концепції [10] вводить два базових параметра ситуації – буттєвий, або вписуваність ситуації у поточне буття людини, і переживальний, як механізм внутрішньої активності зі вписування у буття «невписуваної» ситуації. Ним пропонується, по-суті, процесуальна модель психології життєвої ситуації за такою схемою: в бутті трапляється «невписувальна» або критична ситуація, яка ставить суб'єкта перед необхідністю переживання, це ситуація «неможливості». Переживання – являє собою особливу діяльність з перебудови психологічного світу людини з метою зняття протиріччя «неможливості».

У сучасній вітчизняній психології одними з перших на проблему саме життєвої ситуації звернули увагу О. Коржова і Л. Бурлачук [9]. Для аналізу життєвої ситуації науковцями було запропоновано подієвий підхід, в якому було локалізовано дві складові – події життєвої ситуації в масштабі усього життя (подієво-біографічний підхід) і події, що відбуваються «тут і зараз» (події недалекого минулого). Основна модель життєвої ситуації – суб'єкт-об'єктна орієнтація. З іншого боку, поведінку в життєвих ситуаціях було розглянуто на рівні поведінкових стратегій – соматично, особистісно і соціально орієнтованих. Розглядалися складні, стресові і стресогенні життєві ситуації, що пов'язані з соматичними хворобами, хірургічними операціями, складнощами педагогічної діяльності.

В подальшому, О. Коржова запропонувала й діагностичний інструментарій орієнтації особистості у життєвих ситуаціях, в основі якого суб'єкт – об'єктна модель. Основними складовими життєвої орієнтації тут є: цілісність сприймання, ситуаційний локус контролю, місце «Я» в ситуації, консерватизм.

Також слід зупинитись на роботі Н. Чепелевої щодо аналізу життєвої ситуації – чи не першому комплексно-аналітичному аналізі даної проблеми у вітчизняній психології в контексті роботи практикуючого психолога [17]. Дослідниця виділяє «типові» і «нетипові» соціальні ситуації. Перші регламентуються зовнішніми вимогами до людини у вигляді норм, правил, приписів або ролей. Зазвичай такі життєві ситуації пов'язуються з основними сферами діяльності людини – навчанням, працею, соціальною взаємодією. Основною їх специфікою є, по-перше, обов'язковість / очікуваність у житті, й, по-друге, жорсткі конкретні однозначні вимоги, не слідування яким іноді навіть санкціоноване. Такі ситуації дослідниця називає «соціальними».

Інший тип життєвих ситуацій – нетиповий – передбачає неоднозначність вимог. Таких ситуацій безліч. «Одні надають нам сил, піднімають настрій, надихають на творчість, інші – пригнічують, дратують або збуджують.» [17, с. 116]. Переживання таких ситуацій пов'язується з програмою концепцій – когнітивно-емоційних структур, що задають схему інтерпретації наших ставлень. Базові концепції часто повторюються в різноманітних ситуаціях. Ситуація здебільшого передбачає проблему, яку треба розв'язати. Тож наступною характеристикою життєвої ситуації вводиться її складність, тобто відсутність однозначності, що зумовлює різні способи реагування і поведінки. Проте, проблемність ситуації передбачає насамперед її розв'язуваність. Таким чином, успішність розв'язання життєвої ситуації, знаходження оптимального способу поведінки в суперечливих обставинах великою мірою залежать від її аналізу та осмислення людиною, стверджує дослідниця [17, с. 118]. Розуміння є процесом засвоєння і породження смислів на різних рівнях, що мають ієрархічну структуру. Найнижчий – рівень конкретних ситуаційних смислів. Наступні – рівні благополуччя власного еґо, групового, соціального, життєвого. Останні відображені у особистих цінностях.

Наступним кроком розгляду життєвої ситуації Н. Чепелевою є виділення «психологічної ситуації» як ситуації перешкоджання задоволенню потреб, досягненню мети реальними або уявними обставинами чи наявністю внутрішніх перешкод. Вони розрізняються за рівнем усвідомлення проблем, ставленням до цих проблем та характером впливу, який вони здійснюють на особистий розвиток людини [17, с. 118].

Подальшим кроком був аналіз вітчизняних публікацій останнього десятиліття, предметом яких є життєва ситуація. Серед проаналізованого матеріалу відзначаємо зацентрованість на важких, скрутних, травмуючих, проблемних, кризових, екстремальних, критичних тощо.

Серед актуальних на даний час робіт пов'язаних з психологічною проблематикою життєвої ситуації відзначимо дослідження, здійснені в лабораторії екологічної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка під керівництвом Ю. Швалба [17]. В рамках розробки проблеми складних життєвих обставин було виділено проблему аналізу поняття «життєва ситуація», яка визначається як «суб'єктивна організованість простору буття, що встановлюється індивідом у діалогічній взаємодії із соціо-предметним середовищем через розуміння значення його елементів». Стверджується, що будь-яка ситуація в житті людини виникає внаслідок порушення закономірності / буденності перебігу його життя, тобто через певну подію – зовнішню чи внутрішню. Незалежно від її змісту, перед індивідом постає проблема власної готовності до змінювання. Причому, такі зміни в життєвій ситуації пов'язані з умовами і характером перебігу базових процесів життєзабезпечення і життєздійснення особистості.

Узагальнюючи результати досліджень вітчизняних науковців проблеми психології життєвих ситуацій можна відзначити наступне.

- Життєва ситуація розглядається в уявленні особи переважно певною цілісністю, складовими якої є сама особистість у взаємодії / взаємовідношенні з оточуючим її світом у конкретний момент її життя.
- Звідси виділяється два системотвірні виміри життєвої ситуації: «уявлення про...» і «відношення з...».
- Кожен з вимірів розглядається на двополюсному континуумі. Для першого – це «складність – простота» / «невизначеність – визначеність» / «неможливість – можливість» і т.і. Для другого – це «об'єктність – суб'єктність» / «вимушеність – довільність» / «світ – людина» тощо³.

Вказане наштовхує нас на введення третього виміру в дослідженні життєвої ситуації – філософсько-світоглядного, в якому виокремлюється щонайменше три рівня – гносеологічний, онтологічний і аксіологічний. В такому разі, можемо розглядати три психологічні моделі життєвої ситуації, що відповідають вказаним рівням.

³ Ми в жодному разі не вважаємо вказані відношення взаємозамінними, усвідомлюючи якісні відмінності, наприклад, між відношеннями «Суб'єкт – Об'єкт» і «Людина – Світ» (С. Рубінштейн).

Висновки. В проаналізованих працях були визначені основні напрямки досліджень проблеми життєвої ситуації в рамках життєдіяльності особистості. Можна стверджувати, що на відміну від подієвого підходу, який інтегрує життя особи «горизонтально», тобто на віковій шкалі життя – від народження до смерті, в ситуаційному підході інтеграція життя особистості відбувається, так би мовити, «вертикально» від конкретної ситуації через життєву ситуацію до смисло-життєвого рівня. При чому, її аналіз має відбуватися у двох системно-твірних вимірах – інтер- і інтра-психічному, на трьох рівнях – гносеологічному, онтологічному і аксіологічному.

Список використаних джерел

1. Carr, L. J. (1945). *Situational Sociology* // *American Journal of Sociology*. – Vol.5, N. 2. – pp.136-141.
2. Furnham A., Argyle M. (Eds.). (1981). *The Psychology of Social Situations: Selected Readings*. . Oxford ; New York : Pergamon Press.
3. Gonos, G. (2000). «Situation» versus «frame»: The «interactionist» and the «structuralist» analysis of everyday life / G. Gonos // *Erving Goffman: Vol. 4 / ed. by G. A. Fine, G. Smith*. – London: Sage Publications. – P. 31–51.
4. Lewin K. (1936). *Principles of topological psychology*, McGraw-Hill Book Co., New York
5. Magnusson, D., & Magnusson, D. (Eds.). (1981). *Toward A Psychology of Situations: An Interactional Perspective* (1st ed.). Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9780203780886> .
6. Pam M.S., "SOCIAL SITUATION," in *PsychologyDictionary.org*, April 13, 2013, <https://psychologydictionary.org/social-situation/>.
7. Social situation. (2014). In K. Bell (Ed.), *Open education sociology dictionary*. Retrieved from <https://sociologydictionary.org/social-situation/>
8. Wagerman, S. A., & Funder, D. C. (2009). Personality psychology of situations. In P. J. Corr & G. Matthews (Eds.), *The Cambridge handbook of personality psychology* (pp. 27–42). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511596544.005>
9. Бурлачук Л.Ф., Коржова Е.Ю. (1998). *Психология жизненных ситуаций. Учебное пособие*. – М.: Российское педагогическое агентство, 1998. - 263 с.
10. Василюк Ф.Е. (1984). *Психология переживания: анализ преодоления критических ситуаций*. М. Изд-во МГУ. – 202 с.
11. Орбан-Лембрик Л. (2012). *Соціальна психологія особистості і спілкування*. – К. : Книги XXI. – 464 с.», «Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів. / за ред. І.Ф. Прокопенка – Харків : Фоліо. – 863 с.
12. *Основы теории коммуникации: Учебник*. (2003) / Под ред. М.А. Василика. — М.: Гардарики. — 615 с.,
13. Парфенова, Н. Б. (2009). О подходах к классификации и диагностике жизненных ситуаций. *Вестник Псковского государственного университета*. Серия: Социально-гуманитарные науки, (9), 109-117.

14. Костюк Г.С. (1941). Про роль спадковості, середовища і виховання в психічному розвитку дитини / Г.С. Костюк // Праці республіканської наукової конференції з педагогіки і психології / за заг. ред. проф. Г.С. Костюка. – Київ: Радянська шк., – Т.2 : Психологія. – С. 3 – 35.

15. Костюк Г.С. (ред.). (1933). Педологія : підручник для педагогічних технікумів / І.Д. Видро, Г.С. Костюк, П.Р. Чамата; за ред. Г.С. Костюка. Київ: Радянська школа – 292 с.

16. Филиппов А.В., Ковалев С.В. (1986). Ситуация как элемент психологического тезауруса // Психологический журнал. Т.7. №1. С.12-22.

17. Чепелева Н.В. (2004). Життєва ситуація особистості // Основи практичної психології. – К.: Либідь, 2004. – С. 112-135.

18. Швалб Ю.М. (2017). Складні життєві обставини як об'єкт психологічних практик / Ю.М. Швалб Ю.М. // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка. – Том VII. Екологічна психологія. – Випуск 43. – С. 158-169.

19. Swann, William & Seyle, Conor. (2005). Personality Psychology's Comeback and Its Emerging Symbiosis With Social Psychology. Personality & social psychology bulletin. 31. 155-65. 10.1177/0146167204271591.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Carr, L. J. (1945). Situational Sociology // American Journal of Sociology. – Vol.5, N. 2. – pp.136-141.

2. Furnham A., Argyle M. (Eds.). (1981). The Psychology of Social Situations: Selected Readings. . Oxford ; New York : Pergamon Press.

3. Gonos, G. (2000). «Situation» versus «frame»: The «interactionist» and the «structuralist» analysis of everyday life / G. Gonos // Erving Goffman: Vol. 4 / ed. by G. A. Fine, G. Smith. – London: Sage Publications. – P. 31–51.

4. Lewin K. (1936). Principles of topological psychology, McGraw-Hill Book Co., New York

5. Magnusson, D., & Magnusson, D. (Eds.). (1981). Toward A Psychology of Situations: An Interactional Perspective (1st ed.). Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9780203780886> .

6. Pam M.S., "SOCIAL SITUATION," in PsychologyDictionary.org, April 13, 2013, <https://psychologydictionary.org/social-situation/>.

7. Social situation. (2014). In K. Bell (Ed.), Open education sociology dictionary. Retrieved from <https://sociologydictionary.org/social-situation/>

8. Wagerman, S. A., & Funder, D. C. (2009). Personality psychology of situations. In P. J. Corr & G. Matthews (Eds.), The Cambridge handbook of personality psychology (pp. 27–42). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511596544.005>

9. Burlachuk L.F., Korzhova E.Ju. (1998). Psychologiya zhyznennykh situacij. Uchebnoe posobie. – М.: Rossyjskoe pedagogicheskoe agentstvo, 1998. - 263 s.

10. Vasylyuk F.E. (1984). Psychologiya perezhivannya: analiz preodolennya krytycheskykh situacyj. М. Yzd-vo MGU. – 202 s.

11. Orban-Lembryk L. (2012). Social'na psihologija osobystosti i spilkuvannja. – K. : Knygy HHI. – 464 s.», «Psihologija: pidruchnyk dlja studentiv vyshhyh navchal'nyh zakladiv. / za red. I.F. Prokopenka – Harkiv : Folio. – 863 s.

12. Основы теорыу kommunykacyy: Uchebnyk. (2003) / Pod red. M.A. Vasylyka. — M.: Gardaryky. — 615 s.,

13. Parfenova, N. B. (2009). O podhodah k klasyfykacyy y dyagnostyke zhyznennyh sytuacyj. Vestnyk Pskovskogo gosudarstvennogo unyversyteta. Seryja: Sotsyal'no-gumanytarne nauky, (9), 109-117.

14. Kostjuk G.S. (1941). Pro rol' spadkovosti, seredovyshha i vyhovannja v psyhichnomu rozvytku dytyny / G.S. Kostjuk // Praci respublikans'koi' naukovoi' konferencii' z pedagogiky i psihologii' / za zag. red. prof. G.S. Kostjuka. – Kyi'v: Radjans'ka shk., – T.2 : Psihologija. – S. 3 – 35.

15. Kostjuk G.S. (red.). (1933). Pedologija : pidruchnyk dlja pedagogichnyh tehnikumiv / I.D. Vydro, G.S. Kostjuk, P.R. Chamata; za red. G.S. Kostjuka. Kyi'v: Radjans'ka shkola – 292 s.

16. Fylyppov A.V., Kovalev S.V. (1986). Sytuacija kak element psyhologicheskogo tezaurusu // Psihologicheskij zhurnal. T.7. №1. S.12-22.

17. Chepeljeva N.V. (2004). Zhyttjeva situacija osobystosti // Osnovy praktychnoi' psihologii'. – K.: Lybid', 2004. – S. 112-135.

18. Shvalb Ju.M. (2017). Skladni zhyttjevi obstavyny jak ob'jekt psyhologichnyh praktyk / Ju.M. Shvalb Ju.M. // Aktual'ni problemy psihologii': Zbirnyk naukovykh prac' Instytutu psihologii' imeni G.S. Kostjuka NAPN Ukraïny. – Zhytomyr: ZhDU im. I. Franka. – Tom VII. Ekologichna psihologija. – Vypusk 43. – S. 158-169.

19. Swann, William & Seyle, Conor. (2005). Personality Psychology's Comeback and Its Emerging Symbiosis With Social Psychology. Personality & social psychology bulletin. 31. 155-65. 10.1177/0146167204271591.

Верник А.Л. Жизненная ситуация в жизнедеятельности личности

В статье рассмотрена проблема жизненной ситуации в современных психологических исследованиях в контексте жизнедеятельности личности. Анализируются направления исследования ситуации в зарубежной и отечественной научных средах. Отмечаются общее и специфичное в рассматриваемых подходах. Показывается, что как в первом, так и во втором случае ситуация рассматривается в двух измерениях – внешней активности человека и внутреннего осознания. Вместе с тем, в зарубежных исследованиях больший акцент сделан на прикладных задачах, значительная внимание уделяется не психологическим, а физико-биологическим характеристикам ситуации. Проблема жизненной ситуации основном связывается со сложными жизненными обстоятельствами, кризисными и экстремальными ситуациями. Обращается внимание на новейший инструмент исследования представлений о жизненных ситуациях в виде Риверсайдской Q-сортировки. Рассмотрен оригинальный подход к жизненной ситуации в рамках отечественного эко-психологического подхода.

Ключевые слова: социальная ситуация, жизненная ситуация, личность, жизнедеятельность личности, событие, жизненный путь.

Vernik O., The life situation in the life activity of a person

The article deals with the problem of the life situation in modern psychological research in the context of the life activity of person. The directions of the study of the situation in foreign and domestic scientific environments are analyzed. General and specific in the considered approaches are noted. It is shown that both in the first and in the second case the situation is considered in two dimensions - the external activity of a person and the internal awareness. At the same time, in foreign studies, more emphasis is placed on applied problems, considerable attention is paid not to psychological, but to physical and biological characteristics of the situation. The problem of the life situation is mainly associated with difficult life circumstances, crisis and extreme situations. Attention is drawn to the newest tool for researching ideas about life situations in the form of Riverside Q-sort. An original approach to the life situation within the framework of the domestic eco-psychological approach is considered.

Key words: social situation, life situation, personality, life activity of person, life event, life path.